

https://www.youtube.com/watch?v=FTLe_GW5wrl

<https://www.youtube.com/watch?v=8sAvFjdib4s>

1.Edep Nedir? Edepli Olmak Ne Demektir?

2.Iman ile edep arasında bir ilişki var midir?

3. Edepli bir insan olmak isteyen en çok kime benzemelidir?

Edep, Arapça bir kelime olup Türkçe karşılığı saygıdır. Ancak, o da terbiye mânâsına artık Türkçe'ye mâl olmuş kelimelerden biridir.

Edep, dine ait prensipler sayesinde ruhta kazanılan ikinci bir fıtrat veya daha geniş mânâsıyla ruhun dinle bütünleşerek istikrar kazanmasıdır. Ne var ki her din, insanı edebli kılmaz, İslâm edebli kılar. Aslında biz din deyince hemen İslâm Dini'ni kastederiz.

Edep, aynı zamanda ihsan mertebesine ermenin de adıdır. Yani bütün iş ve mükellefiyetlerimizi Allah (cc) görüyor ölçüsü altında yapmak ve davranışlarımızda Allah'ı görüyor gibi davranmak; bu da edebte bir ihsan şuurudur.

Daha husûsi mânâda edep, Efendimiz'in (sas), farz ve vacibin dışındaki davranış ve hareketlerine aynen ittiba ve yaşantıyı O'nun hayatına göre ayarlama ameliyesidir.

Eskiler, bütün bu mânâları kastederek edep hakkında nice cevher gibi sözler söylemişlerdir:

Edebtir kişinin daim libası
Edebsiz insan üryana benzer.

"Edep insan için bir urba, bir elbisedir. edebli olmayan ise, çıplak demektir."

Edep bir tâç imiş Nûr-ı Hudâ'dan
Giy ol tâci emin ol her belâdan.

"Edep, bir tâc dır. O tâci giyen her belâdan kurtulur. Sen de belâlardan emin olmak, kurtulmak istiyorsan daima edebli olmaya çalışmalısın."

Edep ehl-i ilimden hâli olmaz
Edebsiz ilim okuyan âlim olmaz.

Edep varsa ilim de var demektir. Fakat edebsiz bir insan kütüphaneler yutsa yine âlim sayılamaz. Çünkü Yunus'un dediği gibi:

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır.

"Kendini keşfedip tanıyamamışsan, okuduğun ilimlerden sana ne fayda!"

Edebi son şekliyle temsil eden Allah Rasûlü'dür (sas). İster meseleyi terbiye manâsına ele alalım, isterse söz söyleme gücü ve iktidarı manâsına; netice değişmez ve Efendimiz (sas) hep zirvededir.

Hiz. Ebu Bekir (ra) Allah Rasûlü'ne (sas) sorar:

-Ey Allah'ın Rasûlü. Seni böyle kim edebblendirdi? Cevap verir:

-Beni Rabb'im edebblendirdi ve güzel terbiye etti!..

Hiz. Ebu Bekir'in kızı ve Efendimiz'in zevcesi, hepimizin de kıyamete ve oradan da ebede kadar anası Hiz. Aişe (ra) validemize sorulur:

-Allah Rasûlü'nün ahlâkı nasıldı?

-Siz hiç Kur'ân okumadınız mı?

"Okuduk" derler.

Cevap verir:

-O'nun ahlâkı Kurân'dı.

İşte Mürebbîsi Allah olan Efendimiz (sas), böyle edebın ufuk noktasındadır. Demek ki edep öğrenmek isteyen O'na bakmalı ve O endam aynasında edebi kendi kâmetine uygun şekilde seyretmelidir.

Cenab-ı Hakk O'nu bütün insanlara örnek olacak bir edeble yaratmış, öylece edebblendirmiş ve terbiyeli kılmıştır. Yoksa Peygamberlik gibi bir yükün altından nasıl kalkabilirdi... Eğer bu terbiye olmasaydı ve muhal farz O'ndan da, bizim gibi hatalar meydana gelseydi.. bunlar O'na münhasır kalmayacak; O'nun en küçük hatası milyarlarca insana aksedecekti. Onun içindir ki, Rabbi, O'nu hususi bir terbiye ile terbiye etmiş ve bizler için misâl kılmıştı.

Peygamber olmadan önceydi. Kâbe tamir ediliyor ve Allah Rasûlü (sas) de bu işte fiilen çalışıyordu. Zaten O bütün ömrü boyunca hep hayrın ve hayırlı işlerin yanında olmuştu. Amcası Hiz. Abbas (ra), eteğini omuzuna atmış ve taşın omuzunu zedelemesine mâni olmaya çalışmıştı. Allah Rasûlü'nün (sas) omuzu ise iyice zedelenmişti. Hiz. Abbas (ra) kendi yaptığını Allah

Rasulü'ne (sas) de tavsiye etti. Halbuki mahrem yerlerinden bir kısmı böyle yapılıncaya açılacaktı. Bu tavsiyeye uyan Allah Rasulü (sas) eteğini kaldırır kaldırmaz, birden gözüne melek göründü. Dehşetinden yere düştü. Bir daha da görülmesi uygun olmayan yerlerini hayatı boyunca açmadı. İşte O, ta işin başında böyle bir teminat altındaydı...

"Hayatımda," diyor Allah Rasûlü (sas), "iki defa düğüne gitmeye niyetlendim. İkisinde de üzerime öyle bir uyku çöktü ki, uyudum kaldım. Her ikisinde de uyandıgımda düğünün çoktan bitmiş olduğunu gördüm."

Bunlar peygamberliğinden önce olan hâdiselerdir. Cenab-ı Hakk O'na hayatının hiç bir devresinde günah işleme fırsatı vermemiştir. Ve bu tamamen Allah Rasûlü'ne ait istisnâî bir keyfiyettir.

Nasıl olmasın ki, O'nun daha çocukluğunda (O'na çocuk demekten de utanıyorum. O her zaman kâmil idi.) sadrı açılmış ve melekler O'ndaki lümme-i şeytaniyeyi çıkarıp atmışlardı. Her insanda var olan ve şeytanın çeşitli oklarına hedef bulunan bu siyah nokta, Allah Resulü'nden (sas) alınmış ve atılmıştı. Bize vesvese veren, kan damarlarımızda dolaşan şeytan, Allah Rasulü'nün (sas) semtine dahi yaklaşamıyordu. Evet O, müstesnâ bir insandı...

Cenab-ı Hakk O'na peygamberlik öncesi günah işletmediği gibi, daha sonra da günah işletmedi. Ve O, doğduğu gün kadar temiz ve berrak bir hayat yaşayıp öyle gitti. O, edebin tecessüm etmiş şekliydi...

O'nun edebi bütün bir hayatı kucaklamıştı. Nerede ve nasıl hareket ederse işte O, o hususla alâkalı edebti. Meselâ bazen Allah Rasûlü (sas) celallenir, öfkelenir, dalgaları göğe yükselen bir deniz haline gelirdi. Çünkü orada öyle davranması edebti. Zira ortada bir haksızlık vardır; Allah Rasulü (sas) ise haksızlığın en amansız düşmanıdır. O, hakkı yerine getirinceye kadar dinme bilmeyen bir öfkeyle kükrerdi. O anda âdeta ormanları velveleye veren arslanlara benzerdi. Fakat, hiçbir zaman kendisine yapılan en büyük haksızlık karşısında dahi yüzünü ekşittiği görülmemişti. Çünkü orada da edep, O'nun öyle davranmasını gerektiriyordu.

Sahabî safları arasında bulunmasına rağmen, henüz bedeviyeti üzerinden atamamış birisi gelmiş, Allah Rasûlü'nün (sas) yakasından tutmuş ve hakkını talep etmişti. Öyle ki, bu şiddetli hırpalamada Allah Rasûlü'nün (sas) sert yakalığı, mübarek boyun köklerinde iz meydana getirmişti. Sahabeyi galeyana getiren bu davranışa, Allah Rasûlü (sas) sadece buruk bir tebessümle mukabele ediyor ve "Bu adama istediğini verin" demekle yetiniyordu. O'nun müsamahası bu kadar engindi...

Çok seçkin insanların dahi öfkeleneyeceği ve öfkelenmelerinde de mazur sayılacakları nice yerler vardır ki, Allah Rasulü (sas) oralarda dahi müstesna edebini güneş gibi ortaya koymuştu. İşte bunun en çarpıcı misâllerinden biri:

Uhud'a gitmeden evvel gördüğü rüya üzerine, Medine'de kalıp müdafaa harbi yapmanın daha uygun olacağına kanaat getirmişti. "O'nun rüyası ki bu vahiy demektir". O rüyalarında her şeyi

apaçık görürdü. Nübüvvetinin ilk altı ayında hep böyle rüyalar görmüştü. Gördüğü rüyalar, o kadar hayatın kendisiyle aynıyet içindeydi ki, akşam gördüklerinin hepsi gündüz bir bir çıkıyordu. Uhud'tan evvel de bir rüya görmüş, hatta en yakınlarından birinin orada şehid düşeceğini istinbat etmiş ve rüyanın tevilinde ifade buyurmuşlardı. Ayrıca dışarıya çıkmak ashab arasında bir gedik açacaktı ki, bunu da O, rüyada müşahede etmişti.

Önce ısrar etti: Medine'den çıkmayalım. Ancak, ashab o kadar coşkun idi ki, sıdk ile, İslâm'a hizmet etme düşüncesi emre itaatteki inceliği kavramalarına engel oldu.. Evet, onların bu davranışı başka türlü ifâdelenemez. Bir yola koyulmuşlardı. O yolda koşarak ölümün üzerine yürümek istiyorlardı. Ve bilhassa Enes b. Nadr gibi, Bedir'de bulunamayışın ızdırabını bir sene, sînelerinde hem de yanan bir ocak gibi taşıyanlar, kınından sıyrılmış kılıç gibiydiler. Yalvarıp yakarıyor ve çıkmakta ısrar ediyorlardı. Burada da Allah Rasûlü'ne (sas) ait ayrı bir içtimâî edebi görüyoruz. O, ashabıyla oturmuş meşveret ediyordu. Meşverette ağır basan görüşe karşı ısrarda bulunmuyordu. Bu da idareciye ait bir edebti. Ayrıca, ısrar etseydi, sahabi mutlaka O'nu dinlerdi, fakat, binde bir dahi olsa muhalefet ihtimali onların mahvına sebebiyet verebilirdi. İşte Allah Rasûlü (sas) bu ince noktaya da böylece riâyet etmiş oluyordu. Çünkü aynı zamanda O, bir şefkat âbidesiydi. Ashabının böyle bir durumda, Allah Rasûlü'ne (sas) muhalefet gibi bir hüsrâna düşmelerini elbette istemezdi. Bir müddet sonra Sahâbi de razı oldu. Ancak Allah Rasûlü (sas) bir kere zırhını giymişti. Artık onu çıkaramazdı.

Uhud'a gidildi. Allah Rasûlü (sas) ordunun tanzimini bizzat kendileri yaptılar. O bir erkan-ı harpti. Orduyu en güzel şekilde tanzim etmişti. Nitekim düşman ilk müsademeyle darmaduman olmuş ve kaçışmaya başlamışlardı. Ancak, buradaki stratejiye de muhalefet edilmişti. Yani sahabi yine emir dinlemedeki inceliği tam manâsıyla yerine getirmedi. Meselâ okçulara, yerleştirdiği yerden ne olursa olsun ayrılmamalarını söylemiş ve şöyle tahşidatta bulunmuştu: "Kartalların, cenazelerimizi kaldırdığını görseniz yine yerinizden ayrılmayın. Bizi ganimet taksim ederken görseniz yine yerinizden ayrılmayın..." Buradaki inceliği de kavrayamadılar ve kendilerince; ihtimal ki bu düşman mukavemetini devam ettirdiği süreceydi. Halbuki şimdi düşman kaçacak yer arıyor. Bizim burada beklememiz beyhude. Gidip arkadaşlarımıza yardım edelim... vs. diye düşündüler.

Ve netice herkesin malumu. 69 insan kütükte doğranır gibi doğrandı ve şehid oldu. İçlerinde Hz. Hamza (ra) da vardı. Zaten yara almayan kalmamıştı. Bunlardan bir kısmı aldıkları yaranın ızdırabını bütün ömür boyu çektiler. Daha mühimi de İslâm'ın onurunun kırılmış olmasıydı. Bu Müslümanlar adına alınan en büyük bir yaraydı.

Bütün bu olanlar, aslında, cemaatin lideri durumundaki insanı öfkelendirebilirdi. Normalde Allah Rasûlü (sas) bu olanlara canı sıkılır ve hiddetlenebilirdi. Fakat derhal, Allah (cc) O'nun geleceğe ait, böyle ihtimal dahilinde işleyebileceği bir hiddet emaresine dahi meydan vermeden, O'nu koruyor, muhafaza ediyor ve O'na şöyle diyordu:

"O vakit Allah'tan bir rahmet olarak onlara yumuşak davrandın! Şayet Sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz etrafından dağılıp giderlerdi. Şu halde onları affet; bağışlanmaları için dua

et; (umuma ait) işlerde onlarla istişare et. Artık kararını verdiğin zaman da Allah'a dayanıp güven. Çünkü Allah tevekkül sahiplerini sever" (Âli İmran, 3/159).

O öyle saygılı bir insandır ki, Cenab-ı Hakk da O'na böyle ifadelerle hitap etmektedir. Meselâ O'na: "Sen kaba ve öfkeli olma!" demiyor; "Eğer öfkeli ve katı kalpli olsaydın" ki böyle değilsin, diyor.

Farzı muhal öyle olsaydın onlar Senin etrafından dağılır giderlerdi. Onun için Sen, onlara o muallâ edebine göre davran; haşın ve sert olma!..

Böylece Cenab-ı Hakk geleceğe ait bir günahın önüne geçiyor ve Habîbe'ne günah işletmiyor. Bunu kim için yapıyor? Bir cemaatı ilelebed temsil edecek Zât için yapıyor!. O da Kurân'ın emrine uymada öyle hassas davranıyor ki, ileride dahi olsa içine gelebilecek şeyler birden gönlünden zail olup gidiyor.

İş bununla da bitmiyor. Cenab-ı Hakk: "Onları affet ve onlar için istiğfar et! " buyuruyor. Çünkü onların da kendi ulviyetlerine gölge düşürecek hareketlerden kaçınmaları gerekir. Onun için onlar namına Allah'tan mağfiret dile.

Bir de, Sana muhalefet ettiklerinden ötürü, suçluluk ruh haletine girdiler. Bu hâl devam ettiği müddetçe kendilerini hep suçlu kabul edecekler. Öyleyse, onları çağır ve hiçbir şey olmamış gibi onlarla yeniden meşveret et...

Cenab-ı Hakk, en kritik anda, bağırıp çağırmanın beklendiği safhada, Resûlünü (sas) öyle bir davranışa zorluyor ki, bir taraftan O'nun geleceğe ait günah işlemesine set çekiyor, diğer taraftan da O'na edebin en mükemmelini öğretiyor. İşte Allah Rasulü (sas) de böyle bir edeble edebleniyor..!

Hız. Enes anlatıyor: On sene Allah Rasulü'ne (sas) hizmet ettim. (Zaten Allah Rasulü'nün (sas) hizmetine girdiğinde de on yaşlarındaydı). Bir defa dahi, yaptığım bir iş için "Neden yaptın?", yapmadığım bir iş için de "Neden yapmadın?" dediğini duymadım. Hatta bir defasında beni bir işe göndermişti. Sokakta oyuna daldım. Aradan ne kadar zaman geçtiğini bilmiyorum. Bir ara arkadan birinin kulağımı tuttuğunu hissettim.. döndüm baktım ki Allah Rasûlü (sas). Yüzünde yine aynı tebessüm. "Hemen gidiyorum, Ya Rasûlallah" dedim ve koşarak bana verdiği işe gittim.

O, Allah (cc) ahlâkiyla ahlâklanmış ve ümmetinin de aynı ahlâkla ahlâklanmasını emir buyurmuştu. Bunu öğreneceğimiz iki ana kaynak vardır; onlar da Kur'ân ve edeb-i Rasûlullah diyeceğimiz Sünnet.

Edep, eğer farzıyla, vacibiyle, sünnet ve müstehabıyla Efendimizin (sas) hayatı seniyyeleri ve bize bıraktıkları en önemli miras da kendi nurlu yaşayışlarıysa, bizim de o edeble edeblenmemiz bir zaruret ve bir mecburiyettir. Tabii ki, farzıyla edeblenmek farz; vacibiyle edeblenmek vacib; sünneti ile edeblenmek sünnet ve müstehabıyla edeblenmek de müstehaptır. Çünkü Allah (cc) O'nu, bize hayatı öğretmesi için göndermiştir. Biz, yemenin, içmenin, yatmanın ve bütün fitri

İhtiyaçlarımızı gidermenin edebini hep O'ndan öğrendik. Hekimlik açısından O'nun dediklerinin hikmet yönleri araştırılabilir ve bu tamamen ayrı ve müstakil bir konudur. Biz mevzû dağıtmamak için, meselenin o yönüne hiç girmeyeceğiz. Burada üzerinde durduğumuz husus, Allah Rasulü'nün (sas) bizlere her şeyin edebini talim ettiği hususudur.

Biz, bu edebe tam riayette bulunur, ferdî, ailevî ve cemiyet hayatımızı hep o edebe göre tanzim edersek, Kur'ân'ı hayatımıza hayat yapmış oluruz. Böylece de sorudaki "Kimlere ve nasıl edebli davranılır?" kısmı kendiliğinden cevaplanmış olur.

Sahabi, Allah Rasûlü'ne (sas) karşı çok saygılı ve çok edebliydi. O'nu dinlerlerken sanki başlarında kuş varmış da onu kaçırmak istemiyorlarmış gibi, bir hassasiyet ve titizlik içinde dinlerlerdi. O'nu tanıdıkça bu sevgiden kaynaklanan saygıları kökleşiyor ve bilme çapına göre de, saygıları derinlik kazanıyordu. Ekseriyet itibarıyla O'na soru sormaya cesaret edemezlerdi. Dışarıdan bir yabancının gelip soru sormasını ve verilen cevabı doya doya dinleme fırsatını bulmayı çok arzu ederler ve böyle bir fırsatı dört gözle beklerlerdi. Efendimizle (sas), şöyle rahat bir iki kelime konuşan sahabi çok azdı. Bu, Efendimiz'in (sas) onlar üzerindeki baskısından ileri gelmiyordu. Belki O'nun mübarek şahsiyetine ait mehabet, ciddiyet ve vakardan kaynaklanıyordu...

Hudeybiye Musalahasında, murahhas, Efendimiz'e (sas) karşı ashabın tavrını görünce, başı dönmüş, şaşırılmış ve Mekke'ye dönüp şöyle demişti:

"Ben Kisra saraylarında buldum. Bizans saraylarında misafir oldum ve nice hükümdarlar gördüm. Bunların içinde, zalim ve müstebitler de vardı. Fakat yüreğinden gele gele hiç kimsenin, ümmetinin Hz. Muhammed'e (sas) saygılı olduğu kadar saygılı olduğunu görmedim. Abdest alırken, ağzının suyunu alıyor, tükürürken o suyun tek damlası dahi yere düşmüyor ve bu mübarek damlacıkları kim alıyorsa kim kapıyorsa yüzüne gözüne sürüyor. (Ah, keşke bulsaydık ve biz de sürseydik. Bilmem ki o pâye bizlere nasip olur mu?) yüzünden sular aşağıya doğru akarken tek katresini yere damlatmıyorlardı."

Dünyayı dirayet ve kiyasetleriyle idare eden bu insanlar arasında öylelerini görüyoruz ki, O'na saygıyla dopdolu ve âdeta kapısında kapıkulu.

Amr b. As, dünyanın belli başlı ve en çaplı siyasîlerinden biriydi. Vefat edeceği an, telaş içinde bir şey çıkardı ve "bunu dilimin altına koyun" dedi. Sordular bu nedir? Cevap verdi: "Allah Rasulü'ne (sas) ait muy-i mübarektir." (Efendimizin mübarek kıllarıdır.) O'nunla hesabı rahat vereceğine inanıyordu.

Hayatında hiç mağlubiyet görmemiş ve İslâm'ın hep yüzünü güldürmüş büyük kumandan Halid b. Velid, Akkad'ın tabiriyle "eşi bulunmaz büyük deha" bir muharebede, başındaki sarık yuvarlanınca, sarığına doğru koşar. Askerler arkasından bağırırlar: "Kumandan düşman saflarına giriyorsun, dikkat et". O, arkasına dahi bakmadan ve gelecek kılıç darbelerine hiç aldırmandan seslenir: "Hayatın da sözü mü olur? O sarığın içinde Efendimiz'in (sas) mübarek kılı var!."

Efendimiz (sas) onların ruhlarına bu derece işlemiştir.

O geldiğinde edeble ayağa kalkar ve O oturmadan da kimse yerine oturmazdı. O, kat'iyen onlardan böyle bir hareket talep etmezdi. Talep şöyle dursun daima ikaz eder ve "Acemlerin ayağa kalktığı gibi siz de ayağa kalkmayın" buyururlardı. Ancak her defasında sahabi, içinden gele gele O'na ayağa kalkar ve bunu da sadece bir vazife telakki ederlerdi.

Hz. Ebu Bekir (ra) ile bir Yahudi arasında münakaşa çıkar. Her ikisi de kendi peygamberinin daha üstün olduğunu söyler. Bir ara Yahudi, Efendimiz (sas) hakkında uygunsuz bir laf söyleyince, Hz. Ebu Bekir (ra) siddikiyetinin gereği, Yahudi'ye bir tokat aşk eder. Yahudi, yemez içmez derhal Allah Rasûlü'nün (sas) huzuruna gelerek durumu haber verir. Efendimiz (sas) bu hâdise vesilesiyle ashabına şöyle ferman eder: "Beni Musa'dan (as) üstün tutmayınız. Çünkü haşır için sur üflenince, ilk kalkan ben olacağım. Kalktığımda Hz. Musa'yı (as) Arşın kaideleri altında yalvarırken bulacağım.. Bilemeyeceğim, bu benden evvel bir haşır u neşir midir yoksa tur sâikası bedeli midir?"

Ve yine Kur'ân-ı Kerim'de Cenab-ı Hakk O'na hitaben: "Velâ tekün ke sahib'il-hût" (Sen hut sahibi Yunus gibi olma) (Kalem, 68/48) deyince, hemen ashabının aklına bir peygamber hakkında uygunsuz bir düşünce gelmemesi için "Beni Yunus b. Metta'ya tercih etmeyin" buyurmuşlardır.

Bu da O'nun, peygamberlere karşı edep ve saygısıydı. Cevher kadrini cevherfurûşan olmayan bilmez. Bizler Hz. Musa'yı, Hz. İsa'yı ve diğer bütün peygamberleri nasıl bilip nasıl tanıyacağız! Onlar, Hz. Muhammed'e (sas) sormalıdır ki hakiki cevap alınmış olsun. Efendimizi (sas) de onlara sormalı... Onun içindir ki, Hz. İsa (as), O'nun geleceğini müjdelemeye beş yüz sene evvel başlamış ve "geliyor, geliyor; bütün âlemlerin reisi geliyor" diyerek tebşiratta bulunmuştur. Çünkü onlar O'nun büyüklüğünü biliyorlardı. Fakat Efendimiz (sas) de tevazu kanatlarını yerlere kadar seriyor ve biraz evvel naklettiğimiz sözleri söylüyordu...

Evet, bütün bunlar Aleyhissalatü Vesselâm'ın edebiydi. O bu derece mütevaziydi. Tevazu izhar buyurdukça da Cenab-ı Hakk O'nun derecesini yükseltiyordu. Yükselse yükselse makam-ı Mahmud'a ulaştı. O makam ki, bir insanın, başkalarına el uzatma makamının doruğudur. Bir hususa dikkat çekmek isterim. Makam-ı Mahmud, en geniş manâda muhtaçlara el uzatma makamının en zirvesidir. Zaten ta baştan O'na Muhammed ve Ahmed demişler.. evet O'nun bu makamın sahibi olacağı ta baştan bellidir. İşin başında Cenab-ı Hakk, O'nun bu makamı elde edeceğini bilmiş ve istikbaline bakarak O'na bu isimleri verdirmiştir.

Zaten hiçbir peygambere nasip olmayan paye yine O'na aittir. Her peygamber Cenab-ı Hakk'la vasıtalı veya vasitasız konuşmuştur. Ama, hiçbir peygamber Efendimizin (sas) serfiraz kılındığı Mirâc'la şereflendirilmemiştir.

Evet, bütün arşı-ferşi velveleye verme, kader kalemlerinin yazışına şahid olma, Cennet ve Cehennemi gezip görme gibi fazîletleri kendinde toplayan tek peygamber, Aleyhissalâtü vesselâm Efendimizdir. Ve işte biz de böyle Mirâc'la şereflendirilmiş O peygamberin ümmetiyiz. O, Miraç seyahatından Rabbimizin bir hediyesi olarak bize turfanda bir hediye getirmiştir. Bu

hediye namazdır. Namaz da mü'minin mirâcıdır. Bunu da Cenab-ı Hakk bize en kâmil ve mükemmel manâda ihsan etmiştir.

Burada edebin müşahhasından yani, Efendimiz'in edebinden bahsediyoruz. Sözün akışını bu noktaya getiren sebep ise, sorudaki "Nasıl" a cevap teşkil etmesidir. Aslında bu meselenin nasılını düşünmeye, hiç gerek bile yoktur. Cevap gayet kısa ve nettir: "Allah Rasulü (sas) kime nasıl davranmış ve nasıl davranılmasını istemişse, işte öyle ..." demek yeterlidir.

Durum böyle olunca, insan büyüğüne, müşîdine, muallimine, kumandanına, başındaki âmirine, onlara, kendi hudutları dışında bir pâye vermemek kaydıyla ve onlar da daima hak ölçüsü içinde kaldıkları müddetçe, itaat etmeli, saygı göstermelidir ki, bu da bir edeptir. Ancak edebi tek taraflı düşünmek bir hatadır. Büyüklerin küçüklere ve üsttekilerin de alttakilere karşı bir edep tavrı vardır. Ve zaten hakiki edep bu iki kanadın kendilerine düşen edep vazifesini tam yerine getirmeleriyle mümkündür.

Efendimiz (sas), arkadaşlarıyla beraber yapılması gereken işlerde bizzat aktif olarak çalışırdı. Ev işlerinde de hanımlarına yardım ederdi. Kimseye emr-i vâki yapıp şahsi işlerini gördürmezdi. Belki arkadaşları, O'na ait bir işi yapmak için âdetâ birbirleriyle yarışarlardı. Fakat her defasında iş yapmaya ilk teşebbüs O'ndan gelirdi.

Meselâ, bir yolculukta, yemek yapılacaktı. Sahabiden biri, "koyunu kesmek bana ait", dedi. Diğeri "yüzmek de bana ait" deyince, Efendimiz (sas) hemen ayağa kalkıp "odun toplamak da bana ait" buyurdular ve odun toplamaya koyuldular. Hendek kazımın da bizzat bulunduğu, mescid yapımında herkesle beraber kerpiç taşıdığı hepimizin mâlumudur. O, böyle davrandı ve arkadaşlarını da böyle yetiştirdi. Onun içindir ki, Ebu Bekirler, Ömerler, Osmanlar, Aliler (ra), müstesna bir titizlikle, kılı kırk yarararak, adalet ölçüsünde yaşayabildiler. Bunu onlara, Muallim ve Mürşitleri olan Allah Rasulü öğretmişti.

Amr b. As'ın (ra) bu mevzuda hassas davranmadığını duyan Hz. Ömer (ra) O'na hitaben şiddetli bir dil kullanıyor ve mektubunda şöyle diyordu: "İnsanlar analarından hür olarak doğdular. Ne zamandan beri onları köle olarak kullanıyorsunuz?!.."

Bu ölçüyü bulabilme de onların, Efendimiz'den öğrendikleri edeble mümkün oluyordu.

Demek oluyor ki, günümüzün ve yarının insanının da önünde bir edep Rehberi vardır. O edebe riayet, ferdin ve cemiyetin kurtuluş beraatı olacaktır. Ancak biz, böyle bir sûtunda O'nu tafsilatıyla sunamadığımızdan ötürü üzgünüz. Sunmamız da mümkün değildir. İmkân elverirse, bu mevzuu, müstakil bir eserde ele alıp incelemeyi düşünürüz. Burada sadece mevzûun felsefesine küçük bir işarette bulunmuş olduk.

Bunun ötesinde, O'nun giyim, kuşam, yeme-içme, yatma-kalkma gibi günlük yaşantısı, yüzlerce ciltlik eserlerle anlatılmış ve bize kadar da nakledilip gelmiştir. Mevzûun bu kısmını böyle mümtaz eserlere havâle ile beraber, son olarak şunu da arz etmek istiyoruz: Efendimiz'in (sas) hayatı, fitratın ayrılmaz bir parçasıydı. O, hayatı en tabii haliyle yaşamıştı. Zaten, her insanın

benimseyeceği ideal hayat da işte bu fitrî ve tabiî hayattır. İnsanlık böyle bir hayatla kurtulacaktır. Sözü başında da dediğimiz gibi, hayatı bütününüle kuşatan, nizam, intizam ve âhenk bir edebdir. Bu edebin en güzel örneğini de Efendimiz (sas) vermiştir...

M. Fethullah Gulen

Asrin Getirdiği Tereddutler..

Âdâb-ı muâşeret

Soru: Oturuş-kalkışımızdan hitap şeklimize kadar günümüzde pek çoğumuzun âdâb-ı muâşeretten mahrum olduğu görölüyor. Âdâb-ı muâşeret kitaplardan öğrenilebilir mi? Âdâb-ı muâşerete ait güzelliklerle donanmak ve onları tabiatımıza mâl etmek için neler tavsiye edersiniz?

Cevap: Âdâb-ı muâşeret, insanın, diğer insanlarla münasebetlerinde, iffetli, hayâlî, nazik ve saygılı olması, kötö muamele ve acı hâdiseler karşısında bile elinden geldiğince, kırıci ve incitici tavırlar içine girmemesi, söz ve davranışlarını hep zarafet, incelik ve içtenlik esaslarına bağlı sürdürmesi demektir.

Melekleri imrendirecek bir edep ve nezaket medeniyeti inşa eden İslâm dünyası, maalesef, belli bir dönemden sonra bu hususiyetini kaybetmiş ve âdeta Asr-ı Saadet öncesi cahiliye dönemi gibi, yeni bir cahiliye devri yaşamaya başlamıştır. Muhammed Kutup, bu hakikati ifade için yazdığı bir eserine, “yirminci asrın cahiliyesi” mânâsına, الْعَشْرِينَ الْقَرْنِ جَاهِلِيَّةً ismini vermişti. Zira bu dönemde, sahip olduğumuz bütün değerler, Necip Fazıl’ın ifadesiyle, künde künde üstüne devrilip gitmiştir. Evet, yirminci asır, ruh ve mânâ köklerimizde neşv ü nema bulduğu inanç sistemimizden ibadet ü taat hayatımıza, ondan, sizin de soruda ifade ettiğiniz âdâb-ı muâşeret anlayışımıza kadar bize ait bütün değerlerin yıkılışına şahit olmuş bir asırdır. Dinle irtibatımız kopunca, âdâb-ı muâşeretle ilgili değerleri, disiplin ve terminolojiyi de kaybettik; kaybettik ve oturup kalkışımızdan konuşma ve hitap tarzımıza kadar insanlarla münasebetlerimizde kendi düşünce ve kültür dünyamıza yabancı hâle geldik.

Meselâ, geçmiş dönemde bir insan, erkek evladını muhatabına takdim edeceği zaman, ‘mahdumunuz’ demeye özen gösterirdi. şayet takdim etmek istediği kız çocuğuyrsa o zaman da “kerimeniz” diye ifade ederdi. Kişi, kendinden bahsetme mecburiyetinde kaldığında ‘bendeniz’le söze başlardı, fertler birbirine hitap etmek istedikleri zaman ise, “zat-ı âliniz”, “efendim” gibi saygı ifadeleri kullanırlardı. Böyle bir üslup sun’î ve yapmacık da değildi, aksine sahip olduğumuz terbiyenin bir gereğiydi. Günümüzde ise, geçmişteki o tabirleri, “benim mahdumum”, “benim kerimem” şeklinde kullananlara şahit oluyoruz. Hatta hiç unutmuyorum, yüksek eğitim görmüş ve profesör olmuş bir zatın, “Ben, zat-ı âlileri bu meseleyi şöyle düşünüyorum.” dediğini işittiğimde ne diyeceğimi şaşırmıştım. Alçakgönüllölük ve ruh inceliğinin yansıması bu tabirler nasıl olup da bu tür ifade yanlışlıklarına maruz kalmıştır? Çünkü biz, birkaç asırdan beri, âdâb-ı

muaşeretle alakalı meseleleri yaşamamış ve hayatımıza mâl etmemiştik. Eğer siz âdâba ait bu meseleleri, onların dayandığı ahlak ve değerleri silip hayatın dışına atarsanız, o mevzuda kullanılmayan kelimeler de zamanla bayatlar, partial bir eşya hâline gelir ve unutulur gider. Daha sonra siz, mânâ ve muhteva olarak kaldırıp bir kenara attığınız bu kelimeleri bir lüks ve fantezi olarak kullanmaya kalktığınızda işte bu gibi falsolara girmeniz kaçınılmaz olur.

Meselenin Özü İnsana Saygı

O hâlde yapılması gereken nedir? Bizim öncelikle insanın zatına mahsus olan saygıyı ortaya koymamız gerekir. Çünkü insan, saygı gösterilmesi gereken kerim bir varlıktır. Allah (celle celâluhu):

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَن تَقْوِيمٍ

“Muhakkak biz insanı ahsen-i takvîme mazhar yarattık.” (Tîn sûresi, 95/4) buyurarak, kasmle insanın kerim ve kıymetler üstü kıymete mazhar bir varlık olduğunu beyan buyuruyor. İşte potansiyel olarak insan, bu ölçüde bir kıymet ifade eder. Malumunuz bir Yahudi cenazesi geçerken Allah Resûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) toparlanmış ve ayağa kalkmıştır. Kendisine onun bir Yahudi olduğu hatırlatıldığında ise, fazla bir şey konuşmadan, “Ama insandı.” buyurmuştur. Bu sebeple birisi size karşı saygısızlık yapsa bile, sizin mükerrem olarak yaratılan insana karşı saygıyı hiçbir zaman elden bırakmamanız gerekir. Şayet bazıları sizin sahip olduğunuz değerleri hafife alıyor, Allah ve Resûlü’ne karşı saygısızlık yapıyorlarsa, onlara da ancak namusunuz saydığınız kendi âdâb ve üslûbunuza göre cevap vermelisiniz. Unutmamalısınız ki, siz Müslümansınız, edeb-i Muhammedî ve Kur’ân ahlakı ile donanmışsınız. Yani sizin benimsemiş olduğunuz ahlak, Kur’ân ahlakıdır. O hâlde nasıl olur da başkaları gibi davranabilirsiniz? Elin âlemin ağzı, dili bozuk olabilir; bazıları geçtikleri yeri kirletebilir ve herkese –kusura bakmazsanız o kelimeyle ifade edeceğim– dış gösterebilirler. Fakat siz asla böyle davranamazsınız. En kötü durumlarda bile siz kendi hususiyet ve farklılığınızı ortaya koyma mecburiyetindedesiniz.

Aslında –hâşâ ve kellâ– Zat-ı Ulûhiyet’e veya Resûl-i Ekrem Efendimiz’e (aleyhissalâtu vesselâm) dil uzatıldığı zaman, insan, hakikaten kâmil bir mü’minse, orada kalbi duracak hâle gelmelidir. Fakat mü’min-i kâmil, her şeye rağmen, edeple ve nezaketle muamelede bulunur; “Benim Allah ve Resûlü’nden aldığım edep gereği burada şöyle davranmam, onlara şu çerçevede mukabelede bulunmam lazım!” der ve başka değil sadece Allah ve Resûlü’nün hatırına bu tür olumsuzluklara katlanır. Katlanır ama sevgi ve şefkat edalı yumuşak ve nazik bir üslupla meselenin hakikatini muhatabına anlatmayı da ihmal etmez.

Evet, temel espri olarak öncelikle işe “insana saygı”dan başlamalı ve derecesine göre, bütün insanlara sahip oldukları hususiyetlere göre saygı gösterilmelidir. Meselâ, siz, birine, inanmasa da Allah’ın bir kulu olduğu, diğerine, Allah’a inanan bir kul olduğu, öbürüne Allah’ı doğru kabul eden bir kul olduğu, bir diğerine ise sizinle aynı kaderi paylaşan ve aynı hedefe doğru koşan bir

kul olduğu hakikatinden hareket ederek, derecesine göre her birine saygı gösterirsiniz. Böylece sizin insanlara karşı gösterdiğiniz saygı, her birinin konumuna göre katlana katlana değerler üstü değere ulaşır. Evet, öncelikle böyle bir saygı duygusunun bizim içimizde belirmesi gerekir. Daha sonra sesimiz soluğumuz bu duygunun sesi ve soluğu olmalı, bu mesele işlene işlene tabiatımızın bir derinliği hâline getirilmelidir. Ben, aile içinde oturmuş bir terbiyenin gereği olarak, kardeşlerin bile birbirine, “falan efendi”, “filan efendi” diye hitap ettiği aileler biliyorum. Söz konusu fert ister ağabey, isterse küçük kardeş olsun, insana saygının gereği, onların bu türlü unvanlarla yâd edilmeye hakkı vardır. İşte siz öncelikle bu hakikati kabul etmelisiniz ki, daha sonra bunu telaffuz edesiniz.

Meselâ bir televizyon kanalında çalışanlar, günümüzde benimsenen genel üsluptan farklı olarak, birbirine hitap ederken, “bey” diye hitap etmeye başlıyorlar ve zamanla bu mesele aralarında oturuyor ve bir müddet sonra artık yadırganmayacak hâle geliyor. Belki böyle bir üslûp ilk başta bazılarında sun’î gelmiş olabilir. Fakat zamanla bu mülâhaza da izale oluyor. Bu açıdan bize ait saygı ifade eden ne kadar değer varsa, bunları birer birer ihya ederek yeniden hayatımızda canlandırmaya çalışmalıyız. İşte asıl o zaman kendimizi, kendimiz olarak hissedecek ve saygı atmosferi içinde rahatça kendimizi ifade edebileceğiz. Dolayısıyla hiç kimse de, birilerini rencide eden, inciten, kulak tırmalayan nâsezâ, nâbecâ sözlerle karşılaşmayacaktır.

Üç-Beş İnsanla Dahi Olsa Vira Bismillah Demeli

Bu ahlak ve âdâbın kabul edilip benimsenmesi ise belli bir zamana bağlıdır. Zira toplumumuz uzun zamandan beri çok ciddi bir saygısızlık tufanına maruz kalmıştır. Günümüzde umumiyet itibarıyla ölçsüz ve nizamsız bir şekilde konuşulmaktadır. Denilebilir ki, bütün topluma yayılmış bir “argo” lisanı hâkimdir. Medyanın hâli ise toplumdaki bu durumu bile aratacak seviyededir. Öyle ki, medyada dile getirilen bazı kelimelerin mânâlarını bulmak için sözlüklere müracaat etseniz, kelimenin başında, “külhanbeylerin kullandığı ağız, kaba konuşma” mânâsını ifade eden “argo” kaydıyla karşılaşsınız. Bu açıdan işe bir kenarından başlayarak saygı duygusunu yeniden ihya etmeye çalışmalıyız. Belki başta bu hassasiyete özen gösteren üç-beş insan olacak, bunlar dar dairede de olsa üslûplarıyla, tavır ve davranışlarıyla bu farklılıklarını her platformda ortaya koyacak ve başkalarına da numune-i imtisal olacaklardır.

Aslında bizde edebe dair yazılmış pek çok kitap vardır. Elbette ki bunlara bakılmalı ve bunlardan istifade edilmelidir. Fakat unutulmaması gerekir ki, kitaplarda yer alan bu mevzuların kabul edilmesi, bunların hususi mahfillerde işlenip hayata geçirilmesine bağlıdır. Bir dönem, camilerimizdeki imam ve müezzinlerimizin kürsü ve minberdeki tavır ve davranışları, yaptıkları konuşmalar insanlara çok şey kazandırıyor. Toplumun camiden aldığı pek çok güzellik vardı. Caminin yanında tekye ve zaviyelerdeki insanlar da ayrı bir edep dersi veriyordu. Oradaki münasebetler hep saygı ve hürmet ufkunda cereyan ediyordu. Hayat hep saygıyla götürüldüğünden dolayı da, saygı tabiatın bir derinliği hâline gelirdi. Dolayısıyla insanlar konuşmalarında ve davranışlarında zorlanmadan, tekellüf ve sun’îliğe girmeden çok tabîi olarak saygılı ve edepli davranırlardı. Geçmişte bir sokakta ilerlerken bu türlü nurefşân ocakların belki elli tanesiyle karşılaşırdınız. Elli yerde elli tane bilgenin oturduğunu ve çevresine bize ait

güzellikleri neşrettiğini görürdünüz. Oraya uğrayan insanlar da mutlaka böyle bir insibağla farklılaşır ve öyle geriye dönerlerdi.

Şimdi ise sokak korkunç bir yokluk ve kıtlık yaşıyor. Bazı müesseseler bu mevzuda bir kısırlaşma dönemi içindeler. Birçoğundan da mahrumuz. Müesseseler olmadığı gibi, ahlak-ı âliye-i İslâmiyeyi talim edebilecek şahıslar da yok. O hâlde böyle bir durumda yapılması gereken, dar alanlı, hususî mahfillerde üç-beş insanla da olsa âdâb-ı muaşerete ait bu değerleri yeniden diriltmeye çalışmak olmalıdır. Siz bir evde iki, üç arkadaş bir arada kalıyorsanız, vira bismillah deyip bu edep ve saygıyı orada yeniden ihya etmeye bakacaksınız. Israrla bu mevzuun üzerinde duracak ve bunu tabiatınız hâline getireceksiniz. Zira âdâba dair bu hususlar, Allah'a, Peygamber'e, haşr ü neşre iman, namazın ciddî eda edilmesi gibi dünya ve ukbamızı mamur hâle getirecek önemli ve hayatî meselelerin yanında tali gibi görünse de ihmal edilmemesi gereken disiplinlerdir. İnsanlığın İftihar Tablosu (aleyhissalâtu vesselâm) imanının yetmiş küsur şube olduğunu, bunun en başının iman-ı billah, en küçüğünün ise yollardaki eziyet verici şeyleri bertaraf etmek olduğunu ifade buyuruyor ki, en küçük şube sayılan bu davranış da bir edeptir. Evet, birinin ayağına diken batmasın, birisi yola atılan bir nesneyle zarardide olmasın diye çeri çöpü kaldırıp bir tarafa atma imana bağlı şubelerden bir şube olarak sayılmaktadır. Aynı şekilde, mü'min kardeşinle karşılaştığın zaman tebessüm etmen, kuyudan doldurduğun bir kovanın suyunu oraya gelen birinin kovasına boşaltman gibi hususlar da imanın şubeleri içinde gösterilmiştir. Bu açıdan bu gibi hususları asla hafife almamak gerekir.

Son bir husus olarak şunu ifade edeyim ki, imana ait bütün bu şubeler ve onlara bağlı ameller birbirini tamamlayıcı unsurlardır. Eğer siz Allah rızası için, âdâba dair bir meseleyi eda ediyorsanız, bu aynı zamanda size Allah'ı, Peygamber'i, haşr ü neşri hatırlatır. Bir an O'nu hatırlama, bir an-ı seyyale O'nunla beraber olma ise binlerce sene O'nsuzluğa denktir. O hâlde küçük gibi görünse de, bu gibi mevzular, çağrıştırdığı mânâlar itibarıyla çok büyüktür. Bu açıdan başkaları ne yaparsa yapsın, bizim eskilerin âdâb-ı İslâmiye ve âdâb-ı Kur'âniye dedikleri meseleleri kendi aramızda ihya etmemiz, kendi terbiye anlayışımızı, kendi nezaket ve zarafetimizi ortaya koymamız gerekir.

M. Fethullah Gulen